
Helena Ložar-Podlogar

Široko je po svetu, ozko po domačem dvorišču

(Pregovori in reki, ki jih je zapisal ali si jih izmislil Janez Trdina-II.)

V Traditiones 24/1995, str. 425–445 smo v prispevku *Kdor poslušá pivce, lahko bukve piše* iz rokopisnih zapiskov Janeza Trdine predstavili tiste pregovore in reke, ki govore o medčloveških odnosih, se nanašajo na življenje v ožji in širši družini, govore o odnosih med posameznimi člani družbe. Karakterizirajo tako uradnike, gospodarje, krčmarje, duhovščino, kakor tudi preproste žene, dekleta, može in fante, ironizirajo pojme kot so ljubezen, zakon, sreča, resnica, laž, pravica, krivica, obljuba, ali kakorkoli drugače posegajo v življenje. Ostalo pa je še precej pregovorov in rekov, resnic ali zgolj Trdinovih domnev, ki so sicer tudi vezani na vsakdanje življenje, saj govore o vremenu, o lakoti in kruhu, o delu in pridnosti, o zaupljivosti, neumnosti, in ne nazadnje o dostojanstvu, izražajo pa tudi odnos preprostega človeka do vladarjev (monarhov), gospodarjev, do tujcev in tujine. Tudi te sem skušala urediti v posamezne tematske sklope in s tem prispevkom končujem Trdinove pregovore in reke iz njegovih rokopisnih knjižic.

Domovina - tujina

Ena domovina - ena gospodinja.

Povsod je dobro, doma najbolje.

Dljé boš prišel, dljé ti bodo ljudje kazali.

Štruklji predero streho, potice poženo po svetu.

V domači hiši leži se na slami ali na mehki¹, v tuji je že pernica trda.

Doma tekne bolj krumpir in bob, kakor pri tujih ljudeh cvrtje in kuretina.

Široko je po svetu, ozko po domačem dvorišču.

Ptuja vrata po herbtišču tepejo.

Domača hiša, domača mati - tuja hiša, tuja mati.

Raje sem v svoji hiši lačen, kakor v tuji sit.

Gost pride in odide, a domačin ostane.

---

¹ Beseda -mehki- se nanaša na slamo. Vsi zapisi so taki, kot je fonetični zapis v izvirniku.

Delo, kruh, lakota

Kruh raste na gnoji.
 Božič v terek, bo kruh iz vsake moke dober (tisto leto žito ne bo rodilo).
 Kruh je dober prijatelj, je lušno z njim potovati.
 Boljše je imeti pri sebi kruh ko dekleta.
 Grlo čuti slast a trebuh mast.
 Trebuh se redkokdaj spomni prejetih dobrot.
 Lakota je grja od kuge.
 Lakota nima oči.
 Lakota ne pozna sramote.
 Z delom ni še nihče obogatel.

Delavnost, pridnost, varčnost

Pridni najde v vsakem kotu (tudi grmu) kos kruha in pod vsakim kamenom krajcar.
 Varčnost je več vredna ko pridnost.
 Denar iz života kaplja (= se pridobi s potom).
 Ne govori: ne morem, reci: nečem - pa se ne boš zlagal.
 Kdor služi vsakemu, ne služi nobenemu.
 Hitro začeto je dvakrat prijeto.
 Dan se zgodaj lovi.
 Zgodaj v posteljo, zgodaj iz postelje.
 Kdor noč zgubi, zgubi tudi dan.
 Kjer je dosti rok, tam gre delo v skok.
 Kjer je dosti dela, tam je tudi dosti jela.
 Glad uči delati, pomanjkanje pa kuhati.
 Žuljave roke, polna hiša.
 Kdor ne dela, si tudi nič ne pridela.
 Kdor zgodaj vstaja, mu kruha ostaja.
 Kdor ni priden, si tudi ne more nič pripriditi.
 Vsako delo naj ima svoj čas, svoje mesto, svojo navado.
 Kadar se kdo hvali, da več del obenem opravlja in vse v redu, se govori: baba je delala naenkrat tri reči: je trske pobirala, se jokala in pa - curala.

Človeška neumnost

Ni oni siromak, ki nikoli ni nič imel, ampak oni, ki je imel pa izgubil.
 Kdor je postal enkrat nagi, pride težko zopet drugi k blagi.
 Prešič riže v blato, čeprav je fajmoštrov.
 Neumnost je huja od uboštvu.
 Pamet je dober kup, neumnost pa prav draga.
 Šel je popoldne k maši.
 Bolhe strelja, volku pa je nastavil locanj².
 Mrvo striže, vodo seklja, oves špiči.

² locenj, locanj = ukrivljena palica (M. Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar I., Ljubljana 1894, 527).

Kupil je mačka v žaklju.
 Izpustil je zajca, da bi ujel vrabiča.
 Neumen kakor tisti, ki sam sebe s petami v rit tolče.
 Neumen kakor volk, ki je verjel lisici.
 Neumen, ki med dekleti leži in se nobene ne dotakne.
 Neumen, kakor tisti, ki je pil vodo, z vinom pa se umival.
 Neumen, kakor tisti, ki je poklical uši, da mu preženo bolhe.
 Neumen, kakor bi bil glavo doma pozabil.
 Neumen, ko miš, ki si pride v cerkev iskat zrnja.
 Neumen, ko lačen vrabič v prosu.
 Zdaj si pa spet zeleno ven vrgel.
 Slepa kura najde zrno, trapast človek srečo, ali zato nista še vredna hvale.
 Slabo za tistega, komur zleze pamet iz glave v rit.
 Ogenj se zatrosi po otrocih, po norcih in pa po nesreči.

Nezaupljivost

Vsi žnejdarji³ kradejo, zato jim ne veli Hrvat zastonj »krajaci«.
 Malnarska mera in mesarska vaga oboje za vraga.
 Treh mož se je bati: šintarja, farja in škrica.
 Nevarno je bratiti se s šintarji in farji.
 Farovž je zadnja ura (= kdor išče službe, naj gre v vsako hišo pred ko v kak farovž).
 Far zastonj zine, kedar se mu z vilic zmakne.
 Peklo je nastlano s farškimi kapicami.
 Kdor verjame ciganu, je samo enkrat neumen, trikrat neumen pa tisti, ki verjame kaj gospodi.
 Tiha voda bregove podira.
 Kdor je v vseh rečeh odkritosrčen, je prismojen ali pa te hoče s tem ujeti, da mu poveš tudi ti vse, kar misliš, in tudi take reči, ki bi ti utegnile nakloniti veliko škodo.
 Ker je ves svet goljufen, ne pomaga človeku nič, če je pošten; imeli ga bodo vsi za goljufa kakor sebe in druge, in morda še za večjega, ker bodo nekteri to tvojo preveliko poštenje pripisovali zvijačnosti, drugi pa se zbal in sramovali svojega izgleda, ki jim očita grehe, kar nikomur ni ljubo.
 Ljudje govore za se, ne za te.
 Sebi ne smeš vse verjeti, prijatelju še manj, ženski pa prav nič.
 Na hinavskega človeka se ni nič zanesti pa na preveč odkritosrčnega tudi nič.
 Kdor se ponuja, zmiram rad praznuje.
 Jezik meden, srce leden.
 Kdor nam svojo dobroto preveč ponuja, je malokedaj naš prijatelj.
 Kar vidim verjamem, drugega bome nič.
 Maček meži - pisker pokrij. (= hinavskim ljudem ni nič verjeti.)
 V roko luč in iz roke ključ.
 Žene, fajfe in marele ne posojaj nikomur.
 Če bi se rad znebil prijatelja, pa mu kaj posodi in kmali boš videl, kako te se ogiblje.

³ žnejdar iz nem. der Schneider = krojač.

Ne verjemi nič tistemu, ki si mu kaj posodil - on je gotovo tvoj sovražnik.

Ne delaj nikoli nobenega baranta s pijanci, kvartaši, lovci, babami, doktorji, soldati, otroci, posli in Kočevarji, ker so vsi ti ljudje ali nezanesljivi ali pa taki, da se zastaven in pošten človek ne more z njimi pogajati.

Kočevarji in cigani so si bratje, šintarjem pa bratrancei.

Kočevar je popolnoma pošten ali pa popolnoma lump.

Dolenec je trojen; drug je v mislih, drug v besedah, drug v delih.

Semičanka je vsaka kurba, Črnomaljec vsaki slepar, Brusničan je tat ali pa goljuf.

Štajerski butelj oslepari, če le more.

Ni ga tata nad Hrvata, ne kurbice nad Kranjce.

V Mokronogu ni birtije brez goljufije.

Topličan ne bo izveličan.

Prečenčani so vsi goljufi samo sv. Elija v altarju je pošten, ker je lesen.

Dolga drevesa pred mestom, kaj pomenijo? Odgovor: glavne imenitnosti novomeške: dolge jezike, dolge pravde, dolge račune, dolge brade, dolge kiklje, dolge suknje (franciščanov in drugih popov), dolg čas, dolga čreva nikdar sitih purgarjev⁴. - Purgar na to: za vas preklete pavre⁵ pa pomenijo te dolge drevesa vaše dolge ušesa, ki hodite zmirom v mesto, čeravno veste, kaj vas tu čaka.

Novomeščan: Vsak paver je goljuf.

Kmet podgorski: kedar se peljem skoz Novo mesto, dobro pazim, da mi ti lačni purgarji ne požro slame z voza.

Meščanu rečeš: Dobro jutro - on pa te vpraša, če bi mu mogel posoditi za »fruštek«. Novomeščan namaže kogar more.

Novomeški purgarji komaj čakajo, da dobe kakega osla, ki jim se da sleči.

Kdor komu za ritjo govori, mu rit odgovarja.

Boj se človeka, ki molči, ne pa tistega, ki govori.

Kjer je veliko besedi, se malo prida stori.

Boljše je zmerom pri človeku, ki govori, ko pri tistem, ki molči.

Hlapec, ki nič ne ukrade, dekla, ki nič ne razbije, sin, ki ne vasuje in hči, ki nikoli z ljubčkom ne spi, so štiri redke reči.

Gospodi ne verjemite nič, tudi ne (kedar se raznese glas) da je umrla: ta zalega se hlini in laže tudi v takih rečeh le, da bi videla, kaj bosta kmet in družina čez mrtve govorila in kako se obnašala.

Dostojanstvo

Če si visoko, bodi nizek, če si nizek, sedi na tla ali zmirom se drži pokoncu. (= bodi ponižen ali obenem ponosen, ne zavrzi se nikoli).

Kdor menca kaj dosti klobuk pri škricih, bo kmali grunt zamencal.

Kdor kmeta zaničuje, v svoj kruh pljuje.

Tisti človek je kaj vreden, ki ima za vsako jed zobe in za vsako delo roke.

Fanta tičejo, moža vičejo, že po besedi se pozna, kateri je vreden večje časti.

⁴ purgar, iz nem. der Bürger = meščan.

⁵ paver, iz nem. der Bauer = kmet.

Kmet - gospoda: primerjava, odnosi

Kmet bi bil bolj »štiman«, ko bi vedel, koliko žlahadne krvi mu teče v žilah (= kako strašno so se prejšnje čase, ko so ženske še hodile na tlako, kurbali plemenitaši z njimi).

Kmetiški ženi se kmali ustrezhe, gosposki nikoli.

Gospoda je bela, kmet pa zmesen (= gospoda je bel kruh, kmet pa zmesnega)

Toliko denarja noben kmet nima, da bi napolnil gospodi žep.

Kmetica ima umazane roke, ali čisto srce, gospa ima bele roke pa predrto dosti potov strašno blatno srce.

Do zdaj so bili za kmeta samo trije možje popolnoma pravični: kralj Matjaž, cesar Jožef in pa Napoleon.

Ko ne bi kmet gospodi delal in jo s svojim delom živil, znebila bi se ga raje ko podgan v svojem sekretu.

Gospoda in kmet ne bosta nikoli skupaj vozila; zmirom bo gonil eden kot drugi bistahor.⁶

Kmeta ne božajo cesarski davki, ampak gosposki.

Predno ubije kmet s kolom enega, ubije jih gospoda s paragrafom deset.

Kmet ima samo dvoje ušes in dvoje oči v glavi, gospoda pa vse polno, da vidi in čuje spodaj kakor zgoraj, spredaj kakor zadaj, ravno zato je tako težko jej kako reč prikriti in utajiti ali pa jo kaj oslepariti.

Gospod in kmet se bosta takrat sprijaznila, ko bosta mačka in miš pila bratovščino.

Kmet se bo gospodi takrat začel smiliti, ko bo videla volčico dojiti jagnje.

Kdor se dosti pripoguje gospodi, dobi lahko od zadaj brco.

Kmeta ima naj raje tisti gospod, ki ga nikoli ne kliče k sebi.

Kmet je v zakonu malokdaj popolnoma nesrečen, gospod pa dostikrat, čeprav marsikateri tega ne pove.

Kdo se dosti pripoguje, ga rada glava boli.

Noben bogatin ni zadovoljen le z domačo košto.⁷

Okoli polne mize se domači malokdaj spro.

Monarhični čut⁸

Cesarska krona je visoko, zato pa se razbije tudi na drobne kosce, kedar pade. Iz cesarjevih rok ves denar pride, nazaj pa mu se ga malo vrne, ker obtiči v dolgih mavhah više gospode.

Cesar dela denar, v denarju pa je vsa oblast in pravica.

Cesar je denar, denar pa je vsega sveta vladar.

Cesar je dober ali gospode se je bati.

Cesarska roka daleč seže.

Cesar, ki stoji na kmetu, ne bo nikoli padel.

Cesar, ki zatira deželo, zatira sebe.

Cesar ima dva prava prijatelja: kmeta in vojaka.

Cesar brani deželo in dežela cesarja.

⁶ bistahor, bistahar – konjarski izraz; po Pleteršniku (Slovensko-nemški slovar I, Ljubljana 1849, 27): s to besedo se konji na levo ravna. (iz nemškega bavarskega narečja wiste her!) .

⁷ košta – hrana, iz nem. die Kost.

⁸ Obdržala sem poimenovanje »monarhični čut« kakor ga je uporabil J. Trdina sam.

Cesar ima več skrbi ko las na glavi.

Po gospodi je tlaka prišla, po cesarju je odšla: to se nikoli ne sme pozabiti.

Kdor ima oblast ima čast.

Ko bi prebival cesar v vasi, ne bi nikoli stradala ne kmet ne cesar.

Če uboža dežela, uboža tudi cesar.

Jez gospodar, ti gospodar, kdo bo pa hlapec? Jez cesar, ti cesar, kdo pa bo kmet, soldat, pijontar⁹, antverhar¹⁰?

Takrat bo na svetu dobro, ko se bodo združili cesar, kmet in soldat.

Kmet brani cesarja in pravi cesar kmeta.

V hiši brez gospodarja ni strahu božjega, v deželi brez cesarja ni miru.

En gospodar - ena nadloga, veliko gospodarjev - veliko nadlog.

Bog čez svet, cesar čez deželo, gospodar čez hišo.

Še živali in tiči imajo kralja, kako bi prebili brez njega ljudje.

Bog, cesar in hišni gospodar se ne morejo odstaviti.

Mačka gleda cesarja ali se ne trese.

Muhi zdi se cesarjev nos ravno tak kakor vsak nos.

Kdor s cesarjem potuje, ga povsod radi pogoste. (v pomenu dosti denarja).

Kdor ubije brata, ubije cesarjevega prijatelja.

Tudi cesarjevo življenje je na lasu nasajeno.

Berač si je bil svest svoje malhe, kakor cesar svoje krone.

Kmet ima pravico gospodarstva od Boga, cesar od kmeta, frdomtar¹¹ od cesarja in tat od frdomtarja, ki mu zato tudi ne stori nič žalega, ampak ga pred sodbo še brani in v ječi dobro pase.

Ker se ne bere nikjer, da bi bil ustvaril gospodo Bog, se ne more drugače soditi, kakor da je zasral jo hudič, kateremu je tako podobna.

Če hočeš vedeti, kdo v hiši zapoveduje ali mož ali žena, glej, kdo plačuje v krčmi račun.

Če vlada ena sapa, je vedro.

Kdor ima oblast, ima čast.

Gospodar, gospodarstvo, kmetiško življenje

Gospodar naj družini ukazuje in sam dela, pa bo vse prav.

Kdor sam vodo pije, konjem pa daje vino, je ravno tako pameten, kakor tisti, ki je sam ovsen kruh, družino pa z belim pase (rekla novomeška gosa, ki misli, da je za družino ovsen kruh naj bolji, kakor za žejne konje voda.)

Kdor ima konje, stori težek greh, če proda oves.

Mlad bahač, star berač. (veli se tudi o letini, ki od konca prav lepo kaže, pozneje se pa skazi.)

Njiva ves svet živi ali nikogar ne obogati.

Kupčija se vozi po veliki cesti ali pripelje rada v peklo.

Grunt se gnoji z rokodelstvom. (= dobro je, če zna kmet kako rokodelstvo).

Grunt se lahko zavozi ali težko privozi (vozniki so zapravljaljivi).

Kdor z grunti baranta, gotovo vse zabaranta.

Kmetiški prijatelj ima roge, ne grive. (= vol je za kmeta bolj koristen nego konj).

⁹ pijontar, pijantar – iz nem. Beamter = uradnik.

¹⁰ antverhar – iz nem. Handwerker = rokodelc.

¹¹ frdomtar – samostalnik iz nem. glagola verdammen (stvn. firdamnon) = obsoditi; torej sodnik.

Njiva je hud sovražnik, treba se je vse leto z njo bojevati.

Kmet mora zemljo potolči, če ne, potolče pa zemlja kmeta.

Vinograd moraš osrati, če ne, bo osral pa vinograd tebe.

Zemlja bo res vesela, kedar boš ti umrl (se veli šaljivo pridnemu kmetu).

Piščanci so že tudi graščino pozobali.

Pri štrukljih se grunt kuha.

Mast raste iz rilca.

Krava se pri gobcu molze.

Tudi konj vleče skozi gobec.

Najbolji gnoj je pot.

Kmet se preredi z žitom, še bolj pa s travo. (= živinoreja)

En vogel hiše drži slama (= žito), drugi vogel bilka (= trava, mrva) tretji trtica, četrti bodica (bodičasto drevje, jelovina, sploh hosta).

Na polju rasto krajcarji, na travniku pa cekini. (Živinoreja je bolj koristna ko poljedelstvo).

Kjer se zemlja s krvjo gnoji, nič ne rodi.

Iz vinogradov treba je v letu devetkrat pregnati opalke¹².

Gospodar ne sme imeti samo grablje, ampak tudi vile.

Kakoršno seme seješ, takšno žito boš žel.

Brez gnoja ni loja.

Njiva dvakrat sprašena, je enkrat pognojena.

Pred velikim kupom gnoja se dober gospodar odkrije, kakor pred velikim gospodom.

Pred kupom gnoja se odkrij in prikloni kot največjemu gospodu.

Gospodarjevo oko debeli vola in konjiča.

Baba gospodar, volk mesar.

Ti gospod, jaz gospod, kdo bo pa hlapec.

Gorje gospodarju, ktereга družina uči.

Malokdaj zna tisti dobro gospodariti, ki se ni učil služiti.

Kdor zelje sadi in prešiče redi, se lakote ne boji.

Slab gospodar, ki se zanaša na družino.

Bog je dal, svetniki so pa požrli. (= ob praznikih se veliko pojé).

Kmet dela skoz usta, kjer ne meljejo zobje, se pridelala malo pšenice.

Spomlad noče imeti tolikanj molitev kolikanj motike.

Rodovitna so tista tla, po katerih kmet pleše.

Za telička in otročička se ne boj, da bi poginila od lakote.

Na češpljah so fronki, na orehah pa podplati.¹³

Žito raste na gnoju, vino prideluje se naj bolje v keldru, žito pa v kašči.

Od žuljev in davkov kmetiških mož in žen živi ves svet, brez njih bi moral izmreti ali pa se pokmetiti.

Po slabi trgatvi je vselej največ hišnega prepira.

Na Dolenjskem drži ženska tri vogle hiše, mož samo enega; drugje je to narobe - namreč mož drži tri vogle, žena samo enega ali če se ta podere tudi oni trije padejo, na Dolenjskem te nesreče ni - če izpusti možiček osliček svoj ogelček, stoji hiša še bolj trdno ko pred.

¹² opalek = pajek (Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar. Ljubljana 1894).

¹³ franki, fronki = davki; franke plačevati = davke plačevati (Pleteršnik). Torej: iz češpelj kuhajo žganje, to je obdavčeno, orehe pa trejo s podplati.

Pangele¹⁴ in motvoz se ne vežeta (= gosposki ljudje naj ne jemljejo v zakon kmetiških).

Pri nas se ne pravi ne pri Štrukljevih, ne pri Ričetovih, ampak tako v sredi - pri Močnikovih.

Mi nismo ne pšenični, ne ovseni, ampak zmesni.

Zdravje - bolezen

Malo in tečno jesti, piti vsaki dan firkelj vode in polič vina, gorko se obuvati, prosto oblačiti, dosti hoditi, nikoli se žalostiti, nikoli jeziti - to je zdravje.

Snaga je pol zdravja (pol življenja).

Varuj zdravje v mladosti, poštenje v starosti.

Zdravemu se ne kuhajo kamilice.

Za zdravnika jez ne bi maral, ali ga hoče imeti bolezen.

Nadloge - tolažba - nasveti

Kakor ni vse zlato kar se sveti, tako tudi ni vse noč kar se ti vidi temno.

Vsaka skrb ima svoj trošt.

Z jokom ne odpraviš uši iz glave, nikanar skrbi.

Volk se odžene s korajžo in s kolom, ne pa s čemerikavo šibo.

Noben vihar ne trpi dolgo.

Če ne bo tak' bo že kak'.

Če ni kakor se hoče, pa naj bo, kakor se more.

V sili se Bog usmili.

Sila je huda ali jez (= jaz) in Bog sva še huja.

Do smrti bom živel, če mi je sline požirati (ali tudi: če mi je ajdovico¹⁵ jesti).

Sila davi mene, korajža pa silo.

Vsaka sila le en čas trpi.

Če te sila zaskoči, le v obraz jo počí, pa bo kmali dobro.

Toča boji se strela, nadloga boji se dela.

Pogubljenemu odleže, kedar se ga spomni čista devica, zveličanemu pa presedajo nebesa, kedar misli nanj hudobna baba.

Tudi grda mati rodi lepega sina. (za grdo nočjo lep dan, jutro grdo, pozneje lepo vreme.).

Kjer te ne srbi, ne čehljaj se.

Kdor nima v glavi, ima pa v petah.

Mirnemu se odpro vsa vrata.

Mirno jagnje dve materi sesa.

Lačen trebuh nima ušes...pameti...vesti.

Debeli četrtek je treh piškercev god.

Ni vsak dan nedelja, pa tudi ne vsaki dan petek.

Dvema gospodarjema se ne more na enkrat služiti.

¹⁴ pangele iz nem. das Band = trak, trakec.

¹⁵ ajdovica = ajdova slama.

Človek

Ne vprašaj me od kod sem, ko vidiš, da sem človek.
Človek je majhen pa si je ves svet podvrigel.
Človek je nizek ali ustrahuje tudi večo zver.
Človek nizko živi in pripleza na najvišjo goro.
Vsak človek je vreden za se.
Bogu vsak človek kaj zaleže, zato da vsem živeti.
Prav zastonj ni noben človek na svetu.
Od vsakega človeka se lahko kaj naučimo: tatovi žive med sabo v spravi in cigani prav lepo spoštujejo starše in stare ljudi.
Sveder je samo za eno rabo, da se z njim vrta, človek je pa več ko sveder in more biti tedaj za več reči dober.
Noben človek ni grd, ker je ustvarjen vsak po božji podobi.
Najgriji človek je še zmirom lepši ko najlepša žival.
Vsak obraz je lep, ki ga umivajo žuljave roke.
Človek bi bil brez greha, ko ga ne bi drugi zapeljali.
Ko bi se z vsakim človekom tako ravnalo kakor se spodobi, bi ravnal tudi človek z vsakim tako kakor se spodobi.
Če govoriš s človekom, govori z njim po človeško, drugače bo ti se spremenil v zver; če boš govoril z njim po pasje, postal bo res pes.
Če govoriš s človekom, ne pozabi nikoli, da je tvoje »glihe«, če bi bil prav berač.
Naj dela človek kar hoče, ta nesreča ni dana nobenemu, da bi se mogel poživiniti.
Oblečen človek pred zmrzne na planem, kakor sneg v hiši.
Kdor deset antverhov¹⁶ zna, kruha petlja.

Bog

Kogar ima Bog rad, mu da prav dobro ženo ali pa prav hudobno.
Pravi kristjan veli: Ne prosimo Boga, da bi nam odvezel križe, ampak prosimo ga zato, da bi jih z voljo prenašali.
Materino molitev Bog najraje usliši.
Božji udar - božji dar.
V sili se rešiš stokrat sam, desetkrat te rešijo drugi ljudje, Bog pa vselej.
Če si boš pomagal sam, ti bo tudi Bog pomagal.
Bog je dal človeku močna pleča, ki lahko neso več kakor misli.
Bog človeku nikoli toliko ne naloži, da ne bi mogel nesti.
Kaj me zaničuješ, ko me je počastil sam Bog s tem, da me je ustvaril za človeka.
Bog Kranjca nikoli ne zapusti, če ni žejen, je pa lačen.

Pamet - neumnost - norost

Blago odide, pamet pride.
Kranjico sreča pamet po poroki, Hrvatice pa ravno takrat mine (= ni več poštena).
Tri pote sem norel: ko sem bil otrok, ko sem se ženil in ko sem zasajal murve.
Norca ne boš spoznal po besedah, ampak po delih.

---

¹⁶ Kakor op. 10.

Norec je kmet, ki verjame kaj gospodi in norec je tudi gospod, ki verjame kaj kmetu.

Ni vsaki norec neumen.

Lisica neumno hodi ali pametno pride.

Kdor ni neumen kedar je pijan, takega se je vselej bati.

Človeška pamet ima neumen rep.

Človek ima norca že v očeh. (= oči razodevajo norca).

Pametnemu človeku je dosti pet besed, norcu ne petsto.

Kdor ni nikoli norec, ni nikoli prav pameten.

Če je gospodar norec, nori vsa družina.

Nobene reči norec tako ne zameri, kakor če mu rečeš norec.

Ni varno hoditi čez most, ki ga je delal norec.

Norec je še malo zajcev ustrelil, ljudi pa že veliko.

Če te bo norec muham branil, bil bi po nosu tebe, ne pa muhe.

Norec se rad modro drži ali zato že ni moder.

Neumnost ni greh ali k grehu napeljuje.

Pameten človek se ne bo pričkal z norcem.

Senca človeške pameti je neumnost.

Za se bodi neumen, kolikor hočeš ali drugih ne smeš nadlegovati z neumnostjo.

Tisti, ki je preveč neumen in tisti, ki je preveč pameten, sta si brata.

Bog je ustvaril človeka pametnega, neumnosti se je sam naučil.

Kdor se skrega s pametjo, se tudi z Bogom.

Tako pameten ni noben kmet, da ga vreme ne bi ogoljufalo.

Brez gosposke učenosti bi lahko kmet izhajal, gospoda brez kmetiške učenosti pa bi morala hoditi gola in bosa in crkati od žeje in lakote.

Gorje gospodi, ko bi imel kmet toliko oblasti, kolikor ima pameti.

Kdor gre od pluga v šole, je gotovo butelj, kdor gre iz šole nazaj k plugu, pa je nemara da še večji butelj.

Učen kmet in neučen gospod sta oba vredna usmiljenja.

Kmetu, ki je veliko študiral in gospoda, ki ni nič študiral, treba se je enako bati in ogibati.

Študiran orač je bil še malo kedaj kaj družega ko berač.

Noben kmet še ni obogatel, ki je prodajal vampe (nosil s sabo bukve in pisma.)

Kdor nosi pamet pod pazduho (= bukve, pisma), mu se rada izmakne in v blato pade.

Jurček šel je v šolo, Jurij prišel je iz šole.

Denarji se v glavi delajo.

Kosa brez roke in roka brez glave je isto, ne stori nič.

Glava prinese človeka dalje ko noga.

Z nogo gre se samo po suhem, z glavo pride se čez morje in skoz zemljo.

Sovražnik premaga se z možgani in ne s kugljami.

Trdna hiša ne stoji na kamnu ampak na glavi.

Na glavi svet stoji.

Brez glave še žebelj ne drži.

Zelje brez glave - štor, človek brez glave - štor.

Brez glave ni ne naprave, ne poprave.

Glava skale razbija.

Bogastvo na glavi raste.

Na rokah rastejo krajcarji, na glavi cekini.

Bukve piše glava, ne pero.
 Glava brez rok in roka brez glave - ni nobeno dosti prida.
 Glava ukaže, roka požanje.
 Noge zajdejo, glava nikoli.
 Glava je gospodar, zato tudi stoji na vrhu života.
 Bog je vdihnil človeku dušo v glavo, ne pa v trebuh.
 Truplo je iz zemlje, glava iz Boga, zato bo dajala mu odgovor glava ne truplo.
 Glava se ozira po zemlji in proti nebu, ker mora imeti skrb za oboje.
 Po nesreči je vsaki pameten.
 Nesreča je božja deklica, ki nam pride povedat, da nas Bog rad ima.

Vojska

Če je berač lačen, začne krasti, če je kralj lačen, se začne vojskovati.
 Vojska dela mir, mir pa vojsko.
 Brez generala ni armade, brez armade ni vojske, brez vojske ni krvi, brez krvi pa tudi ne zmage in časti.
 Vojskovati se začne le tisti, ki ni še nikoli nič trpel.
 Vojskuje se roka, ali komandant je malokedaj glava.
 Kadar se bodo nehali otroci tepsti in starci pravdati, bo tudi vojske konec - tedaj nikoli.

Vreme

Strela je udarila v sleme, bo kmali lepo vreme.
 Kakoršno vreme na dan 40 mučencev, tako potem 40 dni.
 Kakršno vreme za pepelnico, bo celi post tako.
 Pust pod steno (= topel), velika noč za pečjo.
 Če sušec vabi ovčice na pašo zeleno, jih mali traven spet v hleve nazaj nažene.
 Suščeve megle letne plohe rede.
 V sušču preveč dež, poleti suša.
 Sveti trije kralji oblačni - zima dol, če jasni, tudi jasli svitle (= radi dolge zime bo krme zmanjkalo).
 Svetga Jurja luža, ob kresu suša.
 Svetega Gregorija je spomladi začetek.
 Če o sv. Jurji kačo vidiš, ne bo te tisto leto bolela glava.
 Če je na Marijino obisk(ovanje) dež, bo 40 dni deževalo.
 Kakošno vreme na sv. Medarda kane, takošno cel mesec ostane.
 Sv. Urban jasen, lepa jesen.
 Pankracij, Servacij, Bonifacij so ledeni svetniki; če do njih ni slane bilo, se je za naprej več ni bati, pred njimi stalnega vremena ni.
 Kakošno vreme o kresu, tako ostane cel mesec.
 Lep Lovrenc - lepa jesen.
 Sv. Lovrenca vsaka voda zdenča (prihaja vreme hladneje).
 Po sv. Lovrencu ne raste več ne drevje ne trnje.
 Kakoršen je sv. Jernej, taka bo vsa jesen.
 Če je na dan sv. Lovrenca lepo vreme bilo, se tudi jeseni ne bo skazilo.
 Kolikor snega o sv. Lenartu na planini, toliko snega o božiču v dolini.
 Če je bilo veliko gob in veliko želoda, pomeni, da bo huda zima.

Grom in tresk na sv. Mihaela dan pomeni hude vetrove.

Kolikor mrazov pred sv. Mihaelom, toliko mrazov po Jurjevim prihodnjega leta.
Jasna noč pred sv. Mihaelom pomeni ostro in trdo zimo.

Če žrjavi pred sv. Mihaelom ne lete, se pred božičem ni zime bati.

Kakoršno vreme na sv. Egida kane, rado 4 tedne ostane.

Če sv. Lukeža dan v jutru živina v hlevu tako leži, da ima noge podse skrčene, bo huda zima, če pa od sebe stegnjene, bo voljna zima in dobra prihodnja letina.

Kakoršna sv. Urša, takošna bo zima.

Če listje pozno obleti, bo huda zima.

Če sv. Martina zmrzuje, kmet voljno zimo pričakuje.

O sv. Martinu če noč in dan oblačna, bo nestalna zima.

Sveta Kata prinese sneg pred vrata.

Bodi Katarina ali Kres, če je mrzlo, neti kres.

Kakoršno vreme je na sv. Barbare dan, takošno bo za božič.

Lepo tiho vreme o božiču, dolga zima.

Gromi in bliski v zimskih kvatrih, huda zima v kapah kosmatih.

Zelen božič, bela velika noč.

Božič boljše kužen kakor južen.

Kakoršno vreme 12 dni po božiču, takošno bo 12 mesecev prihodnjega leta.